

Mercat Municipal d'Inca (2005-2009)

L'arquitectura més actual també és present a Inca. En són bons exemples el Centre Bit Raiguer (1998), obra de l'arquitecte Alberto Campo Baeza, i el Mercat Municipal (2005-2009), obra dels arquitectes Charmaine Lay i Carles Muro.

En el Centre Bit Raiguer un mur de marès crea un recinte tancat que conté un jardí obert al cel, ple de tarongers. Es tracta d'un espai funcional amb molta llum. La transparència d'aquesta arquitectura fa que sigui possible veure des del pati l'estructura interna de l'edifici.

El Mercat Municipal és un edifici baix, més baix que molts dels immobles que l'envolten, l'aparcament i el supermercat han quedat davall terra. Sobresurten les cobertes rampa dibuixant una ziga-zaga que provoca un ritme harmoniós.

Hem intentat fer una passejada pel patrimoni artístic de la ciutat d'Inca, emperò obres destacades n'hi ha moltes més, és impossible enumerar tot el que tenim en tan poc temps. Tal volta no haurem aportat res nou, però la nostra intenció és una altra, volem aconseguir que ens adonem de la importància del que tenim, divulgar el que tenim, a fi de preservar-ho per a futures generacions.

Tenim el deure de fomentar el coneixement d'aquest immens patrimoni. Només la divulgació d'aquest valuós patrimoni artístic inquer farà possible la seva estima i conservació. Ens hem de creure el que tenim i donar-ho a conèixer.

La recaptació del delme eclesiàstic de la vila d'Inca a la primera meitat del segle XIV (1328-1343)

XII JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

Jaume Sastre Moll. Professor de la UIB

La recaptació del delme en el regne de Mallorca

Abans de la conquesta del regne de Mallorca el rei Jaume I havia concedit a l'Església la dècima i l'import del delme de tot el regne, extensiu a les illes de Menorca i Eivissa encara per conquerir.

Les illes d'Eivissa i Formentera no pagaren el delme al bisbe i capítol de Mallorca, atès que quedaren supeditades en tres quartes parts a l'arquebisbe de Tarragona, en les quals actuà un paborde eclesiàstic nomenat per aquell.

A l'illa de Mallorca pagaren el delme el Pla de la ciutat i altres 30 poblacions foranes, exceptuant algunes alqueries dels termes de Lluçmajor, Montuiri i Algaida, territoris que abans havien pertangut a l'Orde del Temple (extingit el 1312 en el concili de Vienne). El delme d'aquestes va servir per pagar les quatre canongies, després d'un conveni signat pel bisbe de Mallorca i el rei. Les quatre canongies foren creades per Jaume III el 1338, segons l'avinentsa concertada amb l'Església mallorquina.

Però abans d'iniciar l'estudi de les rendes eclesiàstiques de l'illa de Mallorca volem fer nostra l'encertada opinió de J. Binimelis, quan diu que a Mallorca hi havia tres zones productives, perfectament diferenciades: la serra de Tramuntana, el Raiguer i el Pla de Mallorca. A aquestes, en volem afegir una altra: el Pla de la Ciutat de Mallorca, com a element diferenciador entre la Mallorca rural i la Mallorca urbana. Així doncs, prescindim de les divisions fetes més recentment que s'atenen més a les seves característiques geogràfiques.

Configuraven la Serra les poblacions de Calvià, Andratx, Puigpunyent, Valldemossa, Esporles, Sóller, Bunyola i Escorca. El Raiguer: Santa Maria del Camí, Marratxí, Robines, Alaró, Sencelles, Inca, Selva, Campanet, Pollença i Alcúdia; en el Pla de Mallorca hem inclòs les poblacions de

Muro, Artà, Manacor, Bellver, Felanitx, Santanyí, Petra, Porreres i Campos. Com ja hem dit, les poblacions d'Algaida, Montuiri i Lluçmajor, que haurien de ser incloses a la zona del Pla de Mallorca, queden fora d'aquesta valoració per les raons abans exposades.

Conceptes recaptatoris

A cadascuna de les quatre àrees impositives, el delme eclesiàstic es recaptà sobre cinc conceptes bàsics: l'augment del bestiar (*delme del bestiar*), la producció de l'hortalissa (*delme de l'ortalissa*), l'elaboració del vi (*delme del vin*), la producció de l'oli (*delme de l'oly*) i la producció cerealista (*delme del blat*), que comprenia el blat, l'ordi i la civada.

Atès que es tracta d'un impost directe sobre l'increment agrari i pecuari de cadascun dels termes, dita documentació és una informació molt valuosa a l'hora de quantificar, encara que de manera aproximada, l'evolució productiva agrícola i ramadera d'una àrea determinada, o per comparar la producció d'una àrea amb altres, dades que poden servir per dibuixar un mapa productiu de l'illa en els cinc anys que abraça l'estudi.

Però aquesta simple exposició d'intencions no resulta senzilla. Els pagaments dels diferents conceptes recaptatoris diferien en el seu percentatge, ja que, si el delme sobre els cereals era d'1/10 (dècima), el de l'oli i hortalissa eren d'1/11, l'exigut pel ramat era d'1/15 i el que gravava la producció del vi era de 2/25. A més, desconeixem l'impost que pagaven aquells que es dedicaven a la cria dels diferents tipus de ramat, com cavalls, vaques, bous, cabres, etc. També hem de dir que algunes parròquies, a l'hora de pagar tots els delmes, ho feren d'una forma global i aportaren el total del deute en diners, circumstància que ens priva de poder realitzar una valoració proporcional més ajustada de les diferents àrees productores.

Segons la seva procedència, els tresorers eclesiàstics, en els seus llibres comptables, feren una primera divisió geogràfica, delimitant les rendes de Mallorca i Menorca, i cadascuna de les illes segons la seva naturalesa, de manera que la divisió en rendes pecuàries i agràries obeeix a raons pròpies del nostre estudi.

Les rendes eclesiàstiques d'Inca

Rendes pecuàries:

El delme del bestiar

L'impost afectava tots els ramaders que anualment havien incrementat el seu ramat, pagant 1/15 del seu valor, és a dir, en un 6,66%. Anualment, l'import de totes les localitats era venut a Ciutat, en els mesos d'abril, al millor licitador, i sempre era ingressat amb diners.

Durant els cinc anys que van de 1328 a 1332, l'evolució general del delme sobre el ramat va mantenir una tònica ascendent a la majoria de les poblacions, com ho certifiquen les recaptacions totals i l'augment impositiu individual a cada una d'elles. Però, malgrat tot, quant a les quantitats aportades per l'impost en cadascun dels anys, el seu valor era poc significatiu per al conjunt global de la totalitat de les rendes eclesiàstiques (entre un 4 i 12%).

ANY	SUMA TOTAL DE L'IMPOST A MALLORCA				PERCENTATGE DE LA VILA D'INCA SOBRE L'IMPOST			
1328	247	17	7	4,1%	6	10	--	2,6%
1329	529	7	6	8,7%	13	--	--	2,45%
1330	470	15	--	6,9%	10	--	--	2,1%
1331	494	16	--	8,7%	10	2	6	2,%
1332	752	2	6	12,3%	24	10	--	3,25%

L'evolució de les recaptacions anuals, que passaren de les 247 lliures de 1328 a les 752 l'any 1332, en un procés ascendent, significaria un progressiu augment del nombre d'animals de la cabana ovina (per obtenir la llana i el formatge com a derivats), concentrada principalment en les explotacions de les parròquies del Pla de Mallorca.

Així doncs, per zones, les poblacions disseminades pel Pla de Mallorca eren les que hi contribuïren més (entre un 54 i 57%), mentre que la zona que menys ingressava era la serra de Tramuntana, que oscil·là entre un 10 i un 12%. El Pla de la Ciutat, malgrat tenir percentatges similars a aquella, s'ha de considerar d'especial importància, atesa la reduïda extensió respecte a les altres àrees.

Taula percentual per zones de l'illa de Mallorca

ZONA	1328	1329	1330	1331	1332
Pla de la Ciutat	10%	9,5%	12,8%	10,2%	12,1%
S. de Tramuntana	15,6%	12,7%	9,4%	12%	11%
Raiguer	17,6%	22,8%	21,5%	23%	22,5%
Pla de Mallorca	56,8%	55,%	56,2%	54,6%	54,3%
Suma total	247 ll.	529 ll.	470 ll.	494 ll.	752 ll.

La recaptació a la zona del Raiguer oscil·lava entre un 17 i 23% de l'impost. D'aquest percentatge, Inca tan sols n'aportava un 2-3, un 25%, fet que certifica que a la vila i als seus voltants les explotacions no practicaven una ramaderia extensiva.

A la població d'Inca, com en altres llocs, els compradors del delme eclesiàstic eren persones que solien associar-se per recaptar-lo, encara que les xifres eren mòdiques i de poca consideració. Cada vegada que es comprava el delme a Ciutat, els adquiridors signaven un document pel qual es comprometien a pagar dita quantitat. En una d'aquestes ocasions el document fou redactat pel notari En Jujol, de Ciutat.

Taula del delme del bestiar d'Inca

ANY	COMPRADORS DEL DELME D'INCA	QUANTITAT A INGRESSAR	NOTARI QUE REDACTÀ L'ACTA DE VENDA
1328	Miquel Malferit, Guillem Malferit	6 10 --	---
1329	Miquel Malferit, Guillem Malferit	13 -- --	---
1330	Amfós Bosch, Berenguer de Ciutat	10 -- --	En Jujol
1331	G. Bordils	10 2 6	---
1332	Amfós Bosch i Antoni Porter	24 10 --	---

La taula permet intuir que les associacions de compradors eren en molts casos familiars (pares, fills, germans i cunyats) i que els seus noms apareixen en la compra d'altres impostos eclesiàstics, cosa que permetria dir que per a alguns s'havia convertit en una professió.

Rendes agràries

Les rendes agràries que configuraven el delme eclesiàstic eren: el *delme de l'ortallissa*, el *delme del vin*, el *delme dels blats* i el *delme de l'oly*.

El delme de l'ortallissa

El pagament de l'impost afectava tots els productors-venedors d'hortalisses que es produïen en els horts que circumdaven la Ciutat i les poblacions foranes, i la seva quantia era l'1/11 de la producció, és a dir el 9,9%. Com la resta d'impostos, el seu import i de cada població fou venut al millor licitador, i sempre fou ingressat en diners.

Durant els cinc anys esmentats, l'evolució general del delme sobre l'ortallissa s'estabilitzà en la majoria de les poblacions. Les aportacions totals de l'impost de totes les viles a penes van sofrir modificació. En còmput total de les rendes eclesiàstiques la suma recaptada oscil·lava entre un 2,5 i un 4% del total de l'illa de Mallorca.

ANY	SUMA TOTAL DE L'IMPOST A MALLORCA				PERCENTATGE DE LA VILA D'INCA SOBRE L'IMPOST			
1328	145	12	6	2,4%	20	10	--	15%
1329	224	5	--	3,7%	47	5	--	21%
1330	224	3	6	3,3%	35	2	--	15,6%
1331	198	17	--	3,5%	41	--	--	20,6%
1332	199	9	--	3,2%	29	3	--	14,6%

Taula percentual per zones de l'illa de Mallorca

ZONA	1328	1329	1330	1331	1332
Pla de la ciutat	63,5%	50 %	55%	52%	65,3%
S. de Tramuntana	4,8%	5 %	6,5%	4,5%	3%
Raiguer	20%	30 %	22,3%	29,3%	21%
Pla de Mallorca	11,7%	15 %	16%	14,2%	10,5%
Suma total	145 ll.	224 ll.	224 ll.	198 ll.	199 ll.

De totes les poblacions productives sobresurt la contribució del Pla de la Ciutat, amb quantitats que basculaven entre 92 i 130 lliures, que representaven entre el 65,5 i el 52% del total de l'impost; mentre que la població d'Inca, amb ingressos de 20 i 47 lliures, acaparava un altre 14 i 21%. La resta (entre el 15 i 20%) s'havia de repartir entre les altres 27 poblacions de l'illa.

Aquests percentatges vénen a demostrar que la producció i venda d'hortalisses se centrava als voltants de les dues principals poblacions mallorquines: Ciutat i Inca, molt per damunt de qualsevol altre nucli urbà. Això voldria dir que en les dues principals poblacions de l'illa era necessari un aprovisionament del mercat local, sobretot per a aquelles persones que no conreaven i es dedicaven a activitats artesanals i comercials, mentre que als altres pobles la producció d'hortalisses per al consum propi devia ser general, modalitat que no era gravada per l'impost.

Quant a la compra i recaptació, a la taula es pot observar com també era lícita l'associació de persones per adquirir el delme, i en una ocasió són dos matrimonis els que subscriuen el contracte i, a més, involucren en el deute les seves respectives dones.

Taula del delme de l'Hortalissa entre els anys 1328-1332

ANY	COMPRADORS DEL DELME D'INCA	QUANTITAT A INGRESSAR	NOTARI QUE REDACTÀ L'ACTA
1328	Simon Roqua, Antoni Porter	20 10 --	---
1329	Simon Roqua, Bertomeu. Font i P. de Muncada	47 5 --	---
1330	Bertomeu Parayó e sa muller. Na Arsen; Martí Esquerrer e sa m. Na Salvadora	35 2 --	A Inca
1331	R. Aymerich lo prohóm	41 -- --	---
1332	N'Alamany	29 3 --	---

El delme del vi

Com els altres impostos, el delme del vi fou venut a Inca al millor licitador i sempre fou ingressat en diners.

De 1328 a 1332 l'evolució general del delme sobre el vi va tenir un ritme ascendent i continuat a la majoria de les poblacions, no exempt de fluctuacions. Anualment la suma de totes les aportacions pecuniàries derivades d'aquest impost fou important, ja que el seu ingrés suposà entre el 12 i el 20% del total recaptat.

ANY	SUMA TOTAL DE L'IMPOST A MALLORCA				PERCENTATGE DE LA VILA D'INCA SOBRE L'IMPOST					
	1328	1329	1330	1331	1332	1328	1329	1330	1331	1332
1328	1.153	5	--	19%	263	--	--	22,8%		
1329	740	16	--	12,1%	170	--	--	22,9%		
1330	856	18	6	12,6%	202	10	--	23,6%		
1331	1.094	4	--	19,2%	241	--	--	22,%		
1332	1.315	19	6	21,4%	313	10	--	23,8%		

De totes les poblacions sobresurten les aportacions fetes pel Pla de la Ciutat i Inca, al voltant de les quals es concentrarien les majors plantacions de vinya de l'illa. La contribució de Ciutat, amb quantitats que oscil·len entre les 340 i 550 lliures, suposaven entre el 42 i 46% del total. Mentrestant, la població d'Inca ho feia amb quantitats oscil·lants entre 170 i 313 lliures (un altre 22 i 24%). La resta, entre el 30 i 35% s'havia de departir entre les altres viles.

Quan la documentació és més explícita, observam que el territori que comprenia el terme d'Inca eren les terres que actualment corresponen a Inca, Selva i Campanet.

Les zones menys productives quant al cultiu de vinya eren les de la serra de Tramuntana i el Pla de Mallorca; la primera, a causa del clima humit i poc adequat per a les plantacions de vinya, mentre que a la segona predominava el cultiu extensiu i de garriga, i es reservaven les pastures per alimentar les nombroses motes de ramat de les alqueries i rafals, com ja s'ha dit.

Taula percentual per zones de l'illa de Mallorca

ZONA	1328	1329	1330	1331	1332
Pla de la Ciutat	36,5%	46%	41%	41,1%	41,8%
S. de Tramuntana	8,7%	9,2%	7,8%	7, %	7,4%
Raiguer	39,8%	33,8%	34,6%	39%	39,8%
Pla de Mallorca	15%	11,%	16,6%	12,8%	11,%
SUMA TOTAL	1.153 ll.	740 ll.	856 ll.	1.094 ll.	1.315 ll.

Taula del delme del vi entre els anys 1328-1332

ANY	COMPRADOR DEL DELME	QUANTITAT A INGRESSAR			NOTARI QUE REDACTÀ L'ACTA
1328	Berthomeu Fuster, lo prohóm	263	--	--	---
1329	Arnau Guitart, G. Argentona	170	--	--	---
1330	Arnau Guitart, G. Argentona, G. Bordils	202	10	--	En Formiguera a Inca
1331	Arnau Guitart, G. Escuder	241	--	--	---
1332	Johan Nadal, Arnau Bertran, Jacme de Lilet, Julià de l'Escala	313	10	--	---

El delme del blat

El valor del delme del blat era del desè, és a dir del 10% de la producció. A diferència dels altres productes, la major part de l'impost es cobrava amb cereal, que després era venut al detall en el mateix lloc on era recaptat, o transportat a Ciutat per vendre'l a la Quartera.

Però les quantitats satisfetes pels compradors de l'impost no varen ser fetes sempre en forment i ordi. El factor o administrador eclesiàstic acceptava quantitats en metàl·lic, ordi per a foment i viceversa, quantitats de llegums (faves, ciurons i lleties) per fer efectiu el pagament que devien, productes que després també eren venuts.

S'ha de dir també que la quantitat licitada en concepte de dret del blat era inferior a la real, ja que en aquella diferència hi havia el guany de les persones que el compraven, de manera que el valor real del delme era superior a les quantitats que figuren en aquesta taula.

POBLACIÓ	1328	1329	1330	1331	1332
Alaró, Robines, Sencelles	650 q.	869 q.	950 q.	850 q.	505 q. 3 b.
Alcúdia	250 q.	460 q.	492 q.	470 q.	267 q. 4 b.
Andraitx, Calvià i Puigpunyent	55 q.	95 q.	115 q.	120 q.	s/d.
Bunyola	110 q.	164 q.	200 q.	181 q.	57 q.
Campos	386 q.	419 q.	750 q.	426 q.	285 q.
Esporles	95 q.	170 q.	182 q.	188 q.	105 q.

POBLACIÓ	1328	1329	1330	1331	1332
Felanitx	205 q.	300 q.	382 q.	354 q.	s/d.
Inca Campanet i Selva	821 q.	F. 556 q. Or. 235 q. Lleg. 23 q.	1.222 q.	1.071 q.	416 q 3 b.
Manacor/Bellver	650 q.	612 q.	772 q.	800 q.	305 q.
Marratxí	51 q.	101 q.	F. 38 q. 1 b. Or. 60 q. 1 ½ b. Leg. 1 ½ b.	100 q.	s/d.
Petra	500 q.	500 q.	555 q.	580 q.	s/d
Pla de la Ciutat	354 q.	720 q.	1.206 q.	826 q.	437 q.
Porreres	611 q. 4 b.	122 q. Or. 135 q. Mest. 15 q. Lleg. 3 q.	444 q. Or. 375 q. Mest. 25 q. Leg. 7 q.	700 q.	545 q. 3 b.
Santa M ^a del Camí	226 q.	263 q.	286 q.	270 q.	s/d
Santanyí	200 q.	330 q.	366 q.	301 q.	205 q.
Sineu St. Joan de Sineu	983 q.	430 q. Or. 232 q. Lleg. 35 q.	F. 610 q. Or. 331 q. Lleg. 39 q.	1.200 q.	856 q. 3b.
Valldemossa	80 q.	110 q.	136 q.	122 q.	s/d.
SUMA	6.227 q. 4b.	6.864 q.	9542 q.	8.559 q.	F. 1.976 q. Or. 2.226 q 1b Mest. 228 q. Lleg. 29 q. 4 b.

Durant aquests cinc anys, l'evolució general del delme del blat/ordi va mantenir un ritme ascendent i continuat fins a l'any 1331, per decaure després d'una manera estrepitosa l'any 1332, que coincideix amb el "mal any primer" a què al·ludeixen les cròniques catalanes pel 1331.

La fluctuació del preu del blat/ordi venut al detall també obeïa a certs condicionants. El preu de la quartera de blat netejat (*toseta*) costava més que el blat normal; d'aquest, una vegada porgat, també es venien les porgues després de la neteja, que se sumaven amb el total; també era venut el mestall, mescla de blat, ordi i civada, recollit de les eres, el qual era venut a preus més baixos que la quartera de blat, però de preu més elevat que l'ordi.

Totes aquestes circumstàncies fa que sigui difícil, no tan sols quantificar el valor del delme del blat, sinó també fixar un preu anual per a cadascun dels productes (forment, ordi, civada).

Un altre factor a tenir en compte era l'estacionalitat anual. En els mesos d'agost-octubre el preu dels cereals era més assequible que en els de desembre i febrer, amb unes diferències en el preu de 3 i 4 sous per quartera de forment i de la meitat per l'ordi.

ANYS	SUMA TOTAL DE L'IMPOST DEL BLAT (EN DINERS)	VALOR EN DINERS	SUMA TOTAL RENDES ECLESIASTIQUES	PERCENTATGE
1328	6.227 q. 4 b.	3.021 ll.	6.049 lliures	50%
1329	6.899 q.	3.838 ll.	6.115 lliures	62,7%
1330	9.445 q.	3.431 ll.	6.776 lliures	50,6%
1331	8.559 q.	3.134 ll.	6.776 lliures	55,6%
1332	3.885 q.	3.355 ll.	6.133 lliures	54,7%

La majoria dels factors eclesiàstics i venedors dels cereals residents a les viles foranes, i molts d'ells eren preveres, actuaven a les ordres dels procuradors del bisbe i capítol, i del majordom. El 1328 són citats aquests, que mantingueren el seu càrrec durant bastant temps.

- Francesch Vaylsegura, que pareix que actuava a Ciutat.
- Guillem Boxà, a Alcúdia.
- **Guillem Argentona, a Inca, Campanet, Selva i altres localitats.**
- Guillem Cases Mijanes, a Robines.
- Tomàs Comte, a Sineu.
- R. Toxó, a Valldemossa.
- P. Castelló, a Porreres.

La venda al detall dels cereals ens ha permès confeccionar una taula en la qual es mostra l'evolució del preu dels cereals durant aquest quinquenni.

ANY	PREU DEL BLAT				PREU DE L'ORDI			
	11 s. 4 d.	12 s.	13 s.	14 s.	6 s.	6 s. 6 d.	7 s.	7 s. 6 d.
1328	11 s. 4 d.	12 s.	13 s.	14 s.	6 s.	6 s. 6 d.	7 s.	7 s. 6 d.
1329		12 s. 6 d.	13 s.	14 s.	6 s.	7 s.	7 s. 6 d.	9 s.
1330	10 s.	12 s.	13 s.		4 s.	4 s. 6 d.	5 s. 6 d.	7 s.
1331	9 s.	10 s.	12 s. 4 d.	12 s. 6 d.	4 s. 6 d.	5 s. 6 d.	6 s.	6 s. 6 d.
1332	13 s.	15 s.	16 s.	17 s.	6 s.	7 s.	7 s. 6 d.	8 s.

A algunes poblacions com a Inca, Porreres i Sineu, el delme del blat no va poder ser venut a licitadors particulars, cosa que obligava a contractar una persona perquè el recaptés. El preu total del delme de les poblacions esmentades era molt alt, i no hi havia qui pogués recaptar-lo i després ingressar-lo?

En altres poblacions, com Sóller, la producció devia ser tan minsa que el delme del blat es pagava sempre en diners, de manera que sols podem conèixer la quantia del delme d'aquella parròquia per comparança amb altres viles.

Taula percentual per zones de l'illa de Mallorca

ZONA	1328	1329	1330	1331	1332
Pla de la Ciutat	5,7%	10,5%	12,6%	9,6%	---
Serra de Tramuntana	5,5%	7,9%	6,6%	7,1%	---
Raiguer	32%	36,5%	32%	32,3%	---
Pla de Mallorca	56,8%	45,1%	48,8%	51%	---
SUMA DEL DELME	6.227 q.	6.864 q.	9.542 q.	8.559 q.	---

La producció cerealista a l'illa de Mallorca era desigual, existien unes zones productives i altres de deficitàries. La major productivitat se centrava en el Pla de l'illa, que acaparava entre el 45 i 56% de la producció. Les poblacions més productores de blats del Pla de Mallorca eren Porreres i el binomi Manacor-Bellver.

El poble de Sóller pagava el dret del blat en diners, com les viles d'Artà, Muro, Santa Margarida de Muro, Pollença i Escorca. Altres poblacions, que en aquells anys eren deficitàries, també pagaven en diners el delme del blat, juntament amb altres delmes agraris.

La producció de blat d'Inca i la seva comarca era una de les més productives.

POBLACIÓ	1328	1329	1330	1331	1332
INCA, Campanet i Selva	821 q.	F. 556 q. Or. 235 q. Lleg. 23 q.	1.222 q.	1.071 q.	416 q 3 b.
SUMA	6.227 q. 4b.	6.864 q.	9.542 q.	8.559 q.	F. 1.976 q. Or. 2.226 q. 1b Mest. 228 q. Lleg. 29 q. 4 b.
Percentatges	13,2%	10,1%	12,8%	12,5%	13,1%

La producció de la comarca d'Inca quant a cereals suposava entre el 10 i 13% del total recaptat del delme eclesiàstic. Les quantitats eren equiparables a les obtingudes a Sineu i Manacor, però la producció d'Inca era superior.

El delme de l'oli

La producció d'oli es localitzava en les zones de muntanya i el Raiguer, de manera que el delme tan sols afectava unes poques poblacions. Per a la venda del delme de l'oli, els procuradors eclesiàstics visitaven anualment Bunyola o Sóller, en el mes d'octubre, on acudien els interessats a comprar-lo per després procedir a la seva recaptació.

Les parròquies que pagaven el delme de l'oli eren aquestes: INCA, Selva i Campanet, Robines, Alaró i Sencelles, i Marratxí i Santa Maria del Camí en el Raiguer, Calvià, Andratx i Puigpunyent, Sóller, Bunyola, Valldemossa i Esporles a la serra de Tramuntana, i el Pla de la Ciutat.

Taula del delme de l'oli 1328-1332

POBLACIÓ	1328	1329	1330	1331	1332
Inca, Selva, Campanet	1.041 q.	17 q.	400 q.	234 q.	281 q.
Robines, Alaró, Sencelles	800 q.	60 q.	389 q.	270 q.	160 q.
Calvià, Andraig Puigpunyent	410 q.	105 q.	267 ½ q.	67 ½ q.	250 q.
Marratxí	20 q.	--	--	9 q.	--
Santa M ^a des Camí	135 q.	42 q.	58 q.	88 q.	30 q.
Sóller	1.505 q.	520 q.	1.430 q.	194 q.	211 q.
Bunyola	1.650 q.	504 q.	1.690 q.	393 q.	1.505 q.
Valldemossa	380 q.	80 q.	366 q.	38 q.	317 q.
Esporles	1.100 q.	490 q.	1.020 q.	93 q.	670 q.
Pla de la Ciutat	130 q.	120 q.	80 q.	60 q.	220 q.
SUMA	7.171 q.	1.938 q.	5.700 ½ q.	1.446 ½ q.	3.644 q.

De 1328 a 1332 l'evolució general del delme de l'oli fluctuà a la baixa, es registraren anys amb produccions molt minses a la majoria de les poblacions productores. Les dues més importants quant a la producció d'oli foren Bunyola i Sóller, que marcaven el seu ritme evolutiu. Així, els anys 1328 i 1330 serien de collides i produccions moderades, mentre que 1329 i 1331 serien anys calamitosos.

Anualment les aportacions derivades d'aquest impost foren importants, ja que el seu ingrés anual en metàl·lic oscil·là entre el 12 i el 20% del total del delme.

A l'illa de Mallorca, la producció d'oli es concentrà a les poblacions disseminades per la serra de Tramuntana i el Raiguer. En el Pla de Ciutat també es produïa oli, però era quasi testimonial (entre el 2-6%).

A la serra de Tramuntana, les poblacions de Sóller i Bunyola en foren les principals productores. En conjunt, aquesta zona acaparava entre el 60 i 80% de la producció. L'altre 15-30% era assumit pel Raiguer, amb la població d'Inca al capdavant.

Taula percentual per zones de l'illa de Mallorca

ZONA	1328	1329	1330	1331	1332
Pla de la Ciutat	1,8%	6,2%	1,4%	4,1%	6,0%
S. de Tramuntana	70,3%	87,6%	83,7%	54,3%	81,0%
Raiguer	27,8%	6,2%	14,9%	41,6%	13,0%
Pla de Mallorca	---	---	---	---	---
SUMA TOTAL	7.171 q.	1.938 q.	5.700 ½ q.	1.446 q.	3.644 q.

ANYS	SUMA TOTAL DE LA PRODUCCIÓ	PRODUCCIÓ D'INCA PERCENTATGE
1328	7.171 quartans	1.041 quartans 14,5%
1329	1.938 quartans	17 quartans 1,0%
1330	5.700 ½ quartans	400 quartans 7,0%
1331	1.446 ½ quartans	234 quartans 16,2%
1332	3.644 quartans	281 quartans 7,7%

La major part de la producció d'oli era transportada a Ciutat i venuda a mercaders, que l'exportaven a Perpinyà, en aquells moments una segona capital del regne de Mallorca. En aquesta ocasió la documentació que refereix la venda de l'oli ens ofereix el seu preu, que també tenien la seva oscil·lació.

ANY	PREU DE L'OLI
1328	3 s. / 3 s. 4 d.
1329	2 s. 6 d. / 2 s. 7 d. ma
1330	4 s. 3 d. / 5 s.
1331	3 s. 10 d. / 4 s. 2 d.
1332	4 s. / 4 s. 10 d.

ma. = *malla* (mig diner)

COMPRADORES D'OLI EL 1332	QUANTITAT
Na Cigara	56 q.
N'Arena Sala	48 q.
N'Avelana	34 q.
Na Boneta, oliera	688 q.
Na Sagara, oliera	20 q.
N'Asona	22 q.
Na Casteyl	23 q.

L'oli era transportat en gerres de ceràmica (gerres olieres), a les quals s'anomena com "jerres de merques", la capacitat de les quals era de 12 quartans (uns 50,5 litres).

El 1328 el mercader Berthomeu Emblat de Perpinyà comprà 258 gerres d'oli "on ach III (milia) CXVI quartans a raó de III sous e prengueren florí a raó de V sous" per un total a 467 lliures i 8 sous. Aquell mateix any, Berenguer Mar i Berthomeu Boroart de Perpinyà compraren 260 gerres d'oli, que contenien 3.121 quartans, i que pagaren a 3 s. i 4 d.; en resultà un total de 520 lliures i 5 sous.¹ El 1330 Inart Pinyol, mercader de Montpeller, adquirí 716 quartans, per exportar-los a la seva ciutat².

El 1329 els procuradors fermaren un contracte amb el comerciant P. Pareyl de 768 quartans d'oli (a 2 s. i 7 d. malla) en 64 gerres; i una altra partida, de 72 quartans,

en 6 gerres. Aquell any, els compradors locals havien acaparat el 53% del delme, que es distribuï així: 60 quartans per a Robines; 520 q. per a Sòller; 200 q. per a Bunyola; 90 q. per a Esporles; 105 q. a Calvià; i 42 q. per a Santa Maria del Camí, tots ells adquirits a 2 sous i 6 diners.

La relació de les persones que compraren l'oli del delme el 1332 ens serveix una nova informació. Entre les 74 persones compradores, a més del bisbe i alguns canonges, també figuren en la nòmina 32 dones, que n'adquiriren petites quantitats suposadament per revendre.

La suma total de l'oli comprat per aquestes dones fou de 1.100 *quartans*, xifra que suposava el 30% de la recaptació d'aquell any.

Conclusions

A les Balears, el delme promès per Jaume I sobre els territoris conquistats fou aplicat sobre cinc productes bàsics: cereals (blat i ordi), vi, oli, hortalisses, i sobre el bestiar, i s'aplicà un percentatge diferent en cadascun d'ells.

Desconeixem tot allò que fa referència a la seva aplicació i recaptació durant el segle XIII. Però una vegada començat el segle XIV apareixen les primeres dades, de manera que a les Illes hi va haver una dicotomia quant a la seva aplicació i recaptació. Mallorca i Menorca contribuïren al bisbat de Mallorca i el seu clergat, mentre que en el cas de les illes d'Eivissa i Formentera fou per a l'arquebisbe de Tarragona, de qui depenien.

La quantia del delme de l'illa de Mallorca oscil·là entre les 5.500 i 6.000 lliures, mentre que les de Menorca eren entre les 1.250 i 2.300 lliures.

Per a l'illa de Mallorca la distribució i quantia de les produccions afirma l'existència de tres zones productives ben definides: el Pla de Mallorca, amb una important producció cerealista; el Raiguer, amb importants extensions de vinyes, amb la població d'Inca com a centre productor principal; i la serra de Tramuntana, productora d'oli, on la importància basculava entre les poblacions de Bunyola i Sòller.

En el còmput total del delme, la vila d'Inca va fer aquestes aportacions:

	1328	1329	1330	1331	1332
Bestiar	6 10 --	13 -- --	10 -- --	10 2 6	24 10 --
Hortalissa	20 10 --	47 5 --	35 2 --	41 -- --	29 3 --
Vi	263 -- --	170 -- --	202 10 --	241 -- --	313 10 --
En diners	---	---	---	---	---
Blat	513 5 --	445 9 --	733 5 --	642 12 --	312 8 --
Oli	156 3 --	2 2 6	88 -- --	46 10 --	52 4 --
TOTAL	959 8 --	677 16 6	1.068 17 --	981 4 6	731 15 --
Percentatge del total de Mallorca	15,8%	11,6%	15,8%	17,2%	12%
T. DELME	6.049	5.844	6.776	5.698	6.133

¹ ACM. Reg. 2.596 (1328-29), foli 44.

² ACM. Reg. 2.596 (1330-31), foli 38v.

Apèndix documental

Rendes eclesiàtiques de l'any 1330

Taula de la venda de les rendes del bestiar de l'any 1330

LOCALITAT/VILA	COMPRADORS DEL DELME	NOTARI QUE REDACTÀ L'ACTA DE VENDA	QUANTITAT A INGRESSAR
Pla de la Ciutat	Bernat Armengol, G. Costa	Bernat Juyol a Ciutat	60 ll. 15 s.
Porreres	Paris Litera i P. Gotmar	En Juyol	18 ll.
Campos	P. Aulet i Vicens Blanch, P. Carbó, P. Sastre pare e fill	En Juyol	38 ll. 5 s.
Santanyí	P. Ripoll carnisser de Montuiri, P. Tio de Ciutat	En Juyol	30 ll. 2 s. 6 d.
Felanitx	Bng. Sunyer i G. son fill, Jaume Darder	En Juyol	25 ll. 15 s.
Manacor, Bellver	Bn. Pasqual, Julià Salvador carnisser	En Juyol	52 ll. 10 s.
Artà	Jacme Ros forner de Sineu, Jacme Riera sastre, P. Matheu, Bng. Vey	En Juyol	40 ll. 2 s. 6 d.
Petra	Barthomeu Morey, Bng. Pomar	En Capbeu a Ciutat	21 ll. 10 s.
Sineu, Sant. Joan	G. Rabassa, Mesià Bargues	Ortha e Juyol	20 ll.
Muro, Sta. Margarita	Pasqual Rigolf, P. Pedrís, Antoni Busquets	En Juyol	18 ll. 5 s.
Alcúdia, Pollença	Bernat Jener, P. Castell	En Juyol	12 ll. 10 s.
Campanet	C. Campos, R. Fontanils, En Saguinet	Bernat Juyol	15 ll. 10 s.
Selva	G. Moreyl, P. Cantareles, G. Forn	Bernat Juyol	5 ll. 2 s. 6 d.
INCA	Amfós Bosch, Berenguer Duran de la Ciutat	En Juyol	10 ll.
Sencelles	Barthomeu Cantareles, Jacme Cerdà	En Juyol	18 ll. 5 s.
Robines	P. Raffal, G. Rafal, Salvador Raffal	En Formiguera a Inqua	7 ll.
Alaró	P. Rafal, C. Raffal, Salvador Raffal	En Formiguera a Inqua	13 ll. 10 s.
Santa M ^a des Camí	P. Masqueró lo jove, G. Days	En Juyol, obligats en lo libre de la cort de Santa M ^a des Camí a IIII d'abril	15 ll. 15 s.
Marratxí	Antoni Roquer, Arnau Miró	En Juyol notari	3 ll. 10 s.
Bunyola	Bernat Ripoyl barber	---	8 ll. 15 s.
Sóller	Francesch Esturs, Bartomeu Loret	En Bernat Juyol	5 ll.
Escorca	Miquel Malferit, Jacme Falguera d'Inca	Bernat Juyol	10 ll.
Valldemossa	P. Johan, P. Andreu, Antoni Busquet	En Juyol	5 ll. 10 s.
Calvià, Andraitx, Puigpunyent	P. de Palau	En Juyol	12 ll. 2 s. 6 d.
Esporles	Domingo Sans de Puigpunyent	---	3 ll.
SUMA MAJOR			470 ll. 15 s.

Taula de la venda de l'hortalissa de l'any 1330

LOCALITZACIÓ/VILA	COMPRADORS DEL DELME	QUANTITAT A INGRESSAR	NOTARI QUE REDACTÀ L'ACTA DE VENDA
Pla de la Ciutat	N'Andreu Salet picapedrer	123 ll.	En Juyol
Campos e Santanyí	P. Aulet i Vicens Blanch	1 ll. 5 s.	---
Sineu e Sant Joan de Sineu e Petra	Berenguer Sa Parera, Montserrat i Joan Auzina	18 ll. 8 s.	Dorcha a Sineu
Calvià, Andraitx, Puigpunyent	Falip Tio d'Andrag	1 ll.	En Juyol
Robines, Sencelles e Alaró	P. des Bas, Andreu Ses Oliveres, F. des Siner	6 ll. 6 s.	Carta feta a Robines
Santa M ^a des Camí	Esteve Arrapat i G. Mestre	1 ll. 2 s. 6 d.	Feusse en la cort del dit lloc
Porreres	Parisi Litera, P. Moyà de Montuyri	10 ll.	A Sineu amb en d'Orcha
Alcúdia	Bng. Feliu, Johan Mestre	7 ll.	A Sineu amb en d'Orcha
Marratxí	Joch, rector del dit loch	10 s.	---
Manacor e Bellver	P. Virgili	5 ll. 5 s.	A Manacor
Felanitx	P. Oliver	1 ll. 8 s.	A Felanitx
Bunyola	G. Riyol	1 ll. 15 s.	A Ciutat
Esporles	Domingo Sans, Barthomeu Cabot	1 ll. 15 s.	En Juyol
Valldemussa	Miquel C. i P. Bosch	1 ll.	---
Sóller	Jacme Arnau, G. Bernat	9 ll. 7 s.	A Sóller
INCA, Selva, Campanet	Barthomeu Parayó, sa muler Na Arsen, Martí Esquerre e sa muler Na Salvadora	35 ll. 2 s.	A Inca
Artà	Aparisi Litera, P. Gotmar, P. Moyà de Montuyri	145 ll.	En Sineu amb en d'Orcha
Muro, Sta. Margalida de Muro	G. d'Argentona, n'Arsis Trobat, Arnau Guitart	231 ll.	En Sineu amb en d'Orcha
Pollença	P.Salrà de Sóler, G. des Torrent, G. Bernat	135 ll.	A Sóller
Escorca	P. Genesta, Bernat Simó F., C. Pasqual, i Bernat Rotlan	41 ll. 15 s.	A Sóller
Sóller	G. des Torrent, G. Saguí, F. Sauzina, P. Salrà, Bernat Rotlan.	50 ll.	A Sóller
SUMA		602 ll. 15 s.	

A la taula es repeteix la vila de Sóller. La recaptació total és la suma de les dues quantitats.

Taula de la venda de les rendes del vi de 1330

LOCALITZACIÓ/VILA	COMPRADORS DEL DELME	QUANTITAT A A INGRESSAR	LLOC ON ES REDACTÀ L'ACTA DE VENDA
Felanitx	G. Burguea i G. Comte	7 ll. 10 s.	A Ciutat amb En Juyol
Santa M ^a des Camí	Bernat Mestre des Seler i R. Cana	8 ll.	Carta al llibre e la cort del dit lloch
Campos i Santanyí	Jacme Vanreyl	4 ll.	Carta al libre de la cort de Campos
INCHA, Selva i Campanet	G. Bordils, G. d'Argentona i Arnau Guitart	202 ll. 10 s.	A Inca amb En Formiguera
Sineu i Sent Joan de Sineu	G. carnisser, Pasqual Rigolf	67 ll.	A Sineu
Robines	Arnau Alegre, Bernat Ses Oliveres	19 ll.	Inca
Sencelles	Guillem Raffal, Jacme Cerdà	6 ll. 16 s.	Libre de la cort de Senteles
Alaró	G. Forn	8 ll. 5 s.	Carta a Robines
Sóler	Bernat Soler, Berenguer Miquel	25 ll. 10 s.	A Sóler
Bunyola	Bernat Moragues i Bernat Amar	6 ll.	A Ciutat amb En Juyol
Alcúdia	Arnau Domenech, G. Boxà	50 ll. 11 s.	Arnau Doménech, G. Boxà
Porreres	Aparisi Litera	35 ll.	A Porreres
Pla de Ciutat	R. Feliu, P. Escarrer, P. Gisbert prevere	350 ll.	Amb En Juyol
Esporles	G. Tauler, Arnau d'Algayda	13 ll. 15 s.	A Ciutat amb En Juyol
Vayldemossa	P. Bosch, Miquel F. Miquel carnisser	12 ll. 15 s.	A Ciutat amb En Juyol
Marratxí	Arnau Figuera	1 ll. 6 s. 6 d.	Amb En Juyol
Manachor e Belver	P. Sureda i Bernat Mox	30 ll.	A Manachor
Calvià, Andratx i Puigpunyent	F. Gasarans rector de Puigpunyent	9 ll.	Amb En Juyol
SUMA		856 ll. 8 s. 6 d.	

Taula de la venda de les rendes del blat (1330)

LOCALITZACIÓ/VILA	COMPRADORS DEL DELME	QUANTITAT A INGRESSAR	LLOC ON ES REDACTÀ L'ACTA DE VENDA
Manacor i Bellver	Johan Mox, R. Robiol, Pasqual Rigolf, Antoni Busquet	772 q.	A Sineu
Santanyí	Berenguer Gorchs	366 q.	A Sineu, En d'Orcha
Felanitx	Jacme darder Jove, Arnau Gomila	382 q.	A Sineu
Santa Maria des Camí	Bernat Castanyo, P. Masqueró Castayillo Ferran carnisser	286 q.	A Sineu
Alcúdia	G. Boxà	492 q.	A Sineu
Petra	Jacme de Manyona, Maymó des Mas, G. Pug de Roig	555 q.	A Lluçmajor
Campos	P. Arlet, Berenguer Vives, Llorens Andreu	750 q.	A Campos en el llibre de la Cort
Pla de la Cutat	P. Seguals, P. des Banys de Valldemossa	1.206 q.	En Juyol
Bunyola	Bn. Cantalops de Sóller, C. Caparó, Bernat Angelet, Bernat Rotlan, G. Saguí, G. Carles	200 q.	A Sóller
Calvià, Andratx, Puigpunyent	Bernat Serra d'Andratx, Matheu Jofre d'Andratx, Jacme Cerdà	115 q.	En Juyol
Valldemossa	G. Sa Quintana sabater, P. Albaneyl	136 q.	En Juyol a Ciutat
INCA, Selva i Campanet	P. de Siges, Berthomeu Rabassa, Bernat Marc	1.222 q.	En Juyol a Ciutat
Esporles	Jacme darder, P. Miró, G. Moragues de la volta de Tortosa	182 q.	En Juyol a Ciutat
Robines, Alaró	P. Terrasa, P. Bru, P. Figuera	950 q.	A Inqua, En Formiguera
Marratxí	No es ven (1)	---	
Sineu	No es ven (2)	---	
Porreres	No es ven (3)	---	
SUMA DE TOT		For. 4.631 q. 4 b. Ord. 4.882 q. 1 b. Mestall 48 q. Llegum 45 q.	

(1) fem-la levar an Albaneyl aguem de forment 38 quarteres 1 barcella; d'ordi 60 q. 1 bar. 3 al. legums 1 bar. 3 al.

(2) fem-la levar e agrem de forment 610 q. d'ordi 308 q. mestayl 23 q. legums 38 q. 5 bar.

(3) fem-la levar forment 444 q. d'ordi 375 q. mestayl 25 q. legums 6 q. 1 bar. lenties 3 bar. 4 al.

Taula de la venda de les rendes de l'oli

LOCALITZACIÓ/VILA	COMPRADORS DEL DELME	QUANTITAT A A INGRESSAR	LLOC ON ES REDACTÀ L'ACTA DE VENDA
Santa M ^a des Camí	G. de Bergua i R. son fill	58 q.	Libre de la cort
INCHA, Selva i Campanet	Jacme Lilet, Bernat Guitart i Bernat F. barber	400 q.	A Inqua amb En Formiguera
Robines, Alaró	Bernat des Mar, Brthomeu Cantareyles	389 q.	A Inqua
Sóler	Berenguer Jordà, G ^o Rotlan, Bernat Simon Ferrer, G. Carles, G. Seguí i Bernat. Rotlan	1.430 q.	A Sóller
Bunyola	Bernat Sauzina i Fc. Suzina	1.690 q.	Amb En Juyol
Pla de Ciutat e Marratxí	P. de Palau, Jacme Matheu, G. des Clapés	80 q.	Amb En Barceló
Esporles	G. Muntseir, Jacme Cabaró del Coyl	1.020 q.	Amb En Barceló
Vayldemossa	Jacme Ribes, P. Johan, P. des Fels	366 q.	Amb En Juyol
Calvià, Andratx i Puigpunyent	F. de Gasarans rector de Puigpunyent	267 q. ½	Amb En Juyol
SUMA		5.700 q. ½	

L'amillament de 1862: una ullada a l'estructura social i agrària d'Inca a la segona meitat del segle XIX

XII JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

Joan Colom Ramis

Introducció

La comunicació que present tractarà sobre el buidatge de les dades contingudes a l'amillament de 1862 d'Inca i la seva anàlisi en clau d'estructura social i agrària del municipi d'aquell temps. Iniciaré el treball amb una breu i general explicació sobre la situació general d'Inca i del camp, i estructura agrària mallorquina a la segona meitat del segle XIX, per introduir el tema. Un cop fet això, passaré a analitzar les dades obtingudes a partir del buidatge de l'amillament, fent èmfasi en l'estructura de la propietat que se'n deriva i en els grans propietaris que hi figuren. Finalment, i un cop analitzades totes les dades que he anomenat, passaré a fer una comparativa entre aquestes i les que presenten altres indrets de Mallorca estudiats de la mateixa època, per extreure les peculiaritats o continuïtats de l'estructura agrària d'Inca en relació amb les altres. Tot això acompanyat de les respectives taules i gràfiques de suport.

El propòsit del meu treball, tal com expressa el seu títol, és fer una ullada, una anàlisi de l'estructura social i agrària d'Inca a mitjan segle XIX, tot i que aquesta solament sigui una ullada i una anàlisi parcial i primerenca, una primera aproximació al tema, ja que s'emprarà bàsicament una font documental (l'amillament), i té una extensió reduïda per ajustar-se a les directrius de les Jornades. Amb tot, esper que aquests aspectes no impedeixin donar una visió correcta i ajustada de la realitat, i acompleixi l'objectiu que m'he marcat.

La font emprada per al present treball, com ja he esmentat, és l'amillament d'Inca de l'any 1862. Els amillaments són llistats municipals de propietaris on aquests declaraven les seves propietats a la junta pericial local. Es van fer a partir de 1845 arran d'una llei,¹ per la qual es

¹ La Llei del 23 de maig de 1845 s'ocupava d'una de les qüestions fonamentals de la reforma tributària de Mon, la denominada "contribución de bienes inmuebles, cultivo y ganadería". Aquesta establia un sistema de contribució sobre la propietat en què es combinava una distribució de *cuota* amb una recaptació de quota (Segura i Mas, 1990, 3).